

השפעת התיווך לזיכרון עבודה במהלך אבחון דינאמי על זיכרון עבודה וחשיבה אנלוגית בקרב תלמידים בכיתות גן וכיתה א

סקירת ספרות

תיאוריה

על פי עקרונות התיאוריה של הלמידה המתווכת, שינויים במבנה הקוגניטיבי של האדם יכולים להתרחש בשתי דרכים: אחת, מפגש ישיר עם הגירויים בסביבה והשנייה, חשיפה באמצעות תיווך. במפגש הישיר עם הגירויים בסביבה, הילד לומד באמצעות מנגנונים קוגניטיביים של הסתגלות והטמעה, אשר אלו מובילים לשינויים במבנים המוחיים. עם זאת, דווקא לדרך השנייה, חשיפה באמצעות תיווך ישנה השפעה רבה יותר על המבנה המוחי של הפרט. בחשיפה זו, הילד לומד באמצעות התנסות המתווכת בדרך כלל על ידי מבוגר (לרוב ההורה), החושף אותו לעולם הגירויים. בתהליך זה, המתווך בוחר בקפידה את הגירויים אליהם הילד ייחשף, מכניס אותם להקשר ומארגן אותם באופן שהילד יוכל ללמוד אותם בצורה מיטבית, בזמן ובמרחב הנתון (פזרשטיין, ואגוזי, 1987).

על פי פזרשטיין ואגוזי (1987), לא כל אינטראקציה בין מבוגר לילד הינה בהכרח למידה מתווכת. אינטראקציה איכותית המלווה בהתנסות המבוססת תיווך, מושתתת על עשרה עקרונות:

1. כוונה והדדיות- עיקרון זה מבטא את התהליך הראשוני המתרחש בין המתווך לילד. בתחילה, המתווך עוזר לילד למקד את תשומת ליבו בגירוי מסוים. מיקוד זה הינו מלווה בסינון שאר הגירויים הלא רלוונטים ובהבלטת הגירוי הנבחר. תהליך התיווך נעשה באמצעות אסטרטגיות שונות: הצבעה, הבלטה, הדגשה וכדומה. עיקרון ההדדיות בא לידי ביטוי בכך שהמתווך מתאים את עצמו לתגובות וליוזמתו של הילד ומסייע לו למקד ולשמור את הקשב באינטראקציה עימו. התאמת המתווך לתגובות ולרצונות הילד מעבירה את המסר כי אלו משמעותיים לקיום אינטראקציה איכותית ובפרט, ללמידה משמעותית.

2. משמעות- על מנת שתהליך הלמידה המתווכת יהיה מהותי, חשוב ליצוק משמעות אל תוך הלמידה. עיקרון זה מבטא את החשיבות של יצירת מטען רגשי ובעל ערך עבור הילד. ככל שהמתווך יצליח ליצור עניין אצל הילד בלמידה ויקשר את הנושא הנלמד לחייו של התלמיד, כך הסיכוי שהלמידה תהיה משמעותית יותר. ניתן ליצור את המשמעות באמצעות התנהגות בלתי מילולית, כגון: הבעת התלהבות, יצירת סקרנות והתלהבות, אינטונציות, הבעות פנים, טון דיבור, שפת גוף וכן, באמצעות התנהגות מילולית: שיום, הסבר וחזרתיות על דברים.

3. טרנסצנדנטיות- עיקרון זה מבטא את החשיבות של הרחבת החוויה. למידה מתווכת צריכה לסייע לילד להבין כיצד ניתן להרחיב את הנושא הנלמד, מעבר לסיטואציה הקונרקטית כרגע. ניתן לעשות זאת באמצעות העמקת השיח על הנושא הנלמד, עידוד החקירה סביבה וניסיון להבין ביחד חוקיות, הכללות, הקשרים שונים וכו'.

4. תחושת מסוגלות- על פי עיקרון זה, על המבוגר לתווך לילד ולפרש לו את רמת ההצלחה שלו, על מנת שהוא יוכל להעריך את יכולתו ובכך לחזק את תחושת המסוגלות העצמית שלו. כמו כן, באחריות המתווך ליצור הזדמנויות המותאמות לרמת התפקוד של הילד, בהן הילד יוכל לבטא את היכולות שלו ובכך גם

לבסס את תחושת המסוגלות שלו. תחושת מסוגלות גבוהה עתידה להגביר את הנכונות של הילד להתמודד עם מצבים חדשים ולא מוכרים.

5. ויסות ובקרה של התנהגות- באמצעות התיווך של המבוגר, הילד מבין ומכיר את יכולות הויסות שלו אשר דרכן הוא לומד לבקר את העוצמה של פעולתו הקוגניטיבית וכן, לומד לרסן את תגובותיו. באמצעות תיווך ובקרה של ההתנהגות, הילד לומד להכיר במורכבות של מצבים והשפעתן של נסיבות פנימיות וחיצוניות. לעומת זאת, ילד אשר לא זכה לתהליך תיווך נאות זה, עשוי לגלות מחד התנהגות אימפולסיבית ובלתי מרוסנת או מאידך, התנהגות בעלת ריסון יתר המאופיינת בשיתוק והיעדר תגובתיות.

6. התנהגות משתפת- דרך אסטרטגיית תיווך זו, הילד לומד להכיר את הצורך לשתף אחרים בחוויות שלו וכן, לומד את יכולתו גם להשתתף בחוויות של אחרים. למעשה, התנהגותו החברתית של הילד מבוססת על אסטרטגיית תיווך זו ומחזקת את הקשרים החברתיים הנוצרים בין הילד לדמויות סביבו.

7. אינדיבידואציה ונפרדות פסיכולוגית- על אף שהתנהגות משתפת וחברתית הינה חשובה, טיפוח אינדיבידואליות הינו חשוב לא פחות. לפיכך, על פי עקרון זה, הדמות המתווכת צריכה להימנע מלחסום לחלוטין את האינטראקציה בין הילד לסביבה וכן לאפשר לילד לחוות בעצמו, כישות עצמאית, את הגירויים שבסביבה. כמו כן, קיימת השאיפה כי הילד יפתח דרך התבטאות שונה וייחודית לו, וכי על המתווך לקבל זאת בברכה.

8. התנהגות מכוונת למטרה- הדמות המתווכת מדגישה את הקשר בין מטרה ואמצעים, לפיכך הפרט בוחר בהתנהגות מסוימת המשרתת השגת מטרה מסוימת. התנהגות מכוונת מטרה הינה תוצר של תיווך יעיל, המושפעת בין היתר ממערכים הערכים של הפרט. כמו כן, ככל שהדמות המתווכת תעניק משמעות חיובית לאותה מטרה שנבחרה, כך עתידה גם לעלות המוטיבציה להשיג אותה.

9. התמודדות עם אתגרים, העדפת החדש והמורכב- על פי עקרון זה, הדמות המתווכת מעודדת את הילד לשאוף ולהתמודד עם אתגרים, לדוגמא במפגש עם אנשים ומצבים חדשים. פעמים רבות המפגש מול החדש והלא מוכר עלול לעורר חששות המעכבים את הילד בהתמודדות. לכן, כאן נכנסת החשיבות של דמות המבוגר המתווך והקשר עם אסטרטגיית של תיווך לתחושת מסוגלות. המתווך מחזק בילד את תחושת המסוגלות שלו, אשר זו מהווה לו בסיס בהתמודדות עם החדש והלא מוכר.

10. מודעות להשתנות- אסטרטגיית תיווך זו נועדה לחזק בילד את המודעות ואת ההכרה כי בקרב אנשים ובסביבה, מתרחשים כל הזמן תהליכי השתנות, גם בו עצמו. באמצעות תיווך יעיל, הילד לומד כי על אף תהליכי ההשתנות, זהותו נשארת כפי שהיא.